QISHLOQ XO‘JALIGI TERMINOLOGIYASINI STANDARTLASHTIRISH VA ELEKTRON RESURSLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

Ashirmatova Manzura Jumanbayevna,
Toshkent davlat agrar universiteti,
O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasi dotsenti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada qishloq xo‘jaligi terminlarini tizimli o‘rganish va tezaurus shaklida yaratish texnologiyasi tahlil qilinadi. Qishloq xo‘jaligi sohasidagi mavjud lug‘atlar, ularning struktura, maqsadli auditoriya va terminlarni yoritish usullari qiyosiy tahlil qilinadi. Lug‘atlar va elektron resurslarning roli, terminologiyani standartlashtirish va zamonaviy texnologiyalar yordamida termin bazasini boyitish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Maqola ilmiy tadqiqotlar, ta’lim jarayoni va amaliy faoliyatda qishloq xo‘jaligi terminlarining to‘g‘ri qo‘llanishini ta’minlashga qaratilgan.*

Kalit so‘zlar: *qishloq xo‘jaligi, termin, tezaurus, lug‘at, terminologiya, elektron resurslar.*

Аннотация: *В статье анализируется технология создания тезауруса сельскохозяйственных терминов. Сравниваются существующие словари аграрной области, их структура, целевая аудитория и способы раскрытия терминов. Рассматривается роль словарей и электронных ресурсов, стандартизация терминологии и возможности расширения базы терминов с помощью современных технологий. Статья направлена на обеспечение правильного*

использования терминов сельского хозяйства в научных исследованиях, образовательном процессе и практической деятельности.

Ключевые слова: *сельское хозяйство, термин, тезаурус, словарь, терминология, электронные ресурсы.*

Abstract: *This article analyzes the technology of creating a thesaurus of agricultural terms. Existing agricultural dictionaries, their structure, target audience, and methods of term presentation are comparatively examined. The role of dictionaries and electronic resources, terminology standardization, and opportunities to enrich term databases using modern technologies are considered. The article aims to ensure the proper use of agricultural terms in research, education, and practical activities.*

Keywords: *agriculture, term, thesaurus, dictionary, terminology, electronic resources.*

Qishloq xo‘jaligi inson hayotidagi eng muhim strategik tarmoqlardan biri bo‘lib, oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash, iqtisodiy barqarorlik va ekologik muvozanatni saqlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, sohaning ilmiy va amaliy rivoji bevosita til vositalariga, xususan, terminologiyaga bog‘liq. Qishloq xo‘jaligi terminlari sohaga oid tushuncha va hodisalarni aniq ifodalash, ilmiy tadqiqotlar, ta’lim jarayoni va amaliy faoliyatda axborot almashinuvini ta’minlashda asosiy vosita hisoblanadi.

Hozirgi vaqtda terminologiyani to‘g‘ri shakllantirish va standartlashtirish, ularni elektron resurslar orqali amaliyotga joriy etish zamonaviy leksikografiyaning dolzarb vazifalaridan biridir. Shu maqsadda qishloq xo‘jaligi terminlarini izohlash, qiyosiy tahlil qilish va tezaurus shaklida tizimlashtirish ilmiy tadqiqotlarda va o‘quv jarayonida keng qo‘llaniladi.

1. Qishloq xo‘jaligi terminlarining lug‘atlardagi talqini

Qishloq xo‘jaligi sohasida ishlatiladigan terminlar turli lug‘atlarda turlicha yoritiladi. Masalan:

- **G. Tartinov lug‘ati (ruscha–nemischa):** Veterinariya, hayvonotshunoslik, agroinjeneriya sohalari uchun mo‘ljallangan ikki tilli lug‘at bo‘lib, terminlarning muqobil tarjimalarini beradi.
- **“Qishloq xo‘jaligi terminlarining izohli lug‘ati” (E. Abdualimov):** O‘zbekcha ilmiy izohli lug‘at bo‘lib, 6400 ga yaqin terminni semantik va kontekstual talqin bilan taqdim etadi.
- **“O‘zbek tilining izohli lug‘ati” va S.I. Ojegov lug‘ati:** Umumiy leksika va ba’zi sohaviy terminlarni ilmiy va stilistik mezonlar asosida yoritadi.

2.1-jadvalda ushbu lug‘atlar qiyosiy tahlil qilingan bo‘lib, ularning terminlar chuqurligi, turlari, ta’rif uslubi, auditoriyasi va afzallik-kamchiliklari ko‘rsatilgan.

2.1-jadval. Qishloq xo‘jaligi terminologiyasiga oid lug‘atlarning qiyosiy tahlili

Mezonlar	**Qishloq xo‘jaligiga oid izohli lug‘at (E. Abdualimov va boshq.)**	**O‘zbek tilining izohli lug‘ati**	**Rus tilining izohli lug‘ati (S.I. Ojegov)**
Yo‘nalish (yozuv maqsadi)	Maxsus: faqat qishloq xo‘jaligi terminlari uchun	Umumiy til: adabiy va xalq tili	Umumiy til: rus adabiy tili

Mezonlar	Qishloq xo‘jaligiga oid izohli lug‘at (E. Abdualimov va boshq.)	O‘zbek tilining izohli lug‘ati	Rus tilining izohli lug‘ati (S.I. Ojegov)
Terminlar chuqurligi	Yuqori: ilmiy, texnik, amaliy ma’lumotlar bilan	O‘rta: keng qo‘llaniladigan so‘zlar	O‘rta: maishiy va ilmiy ruscha so‘zlar
Terminlar turlari	Agrotexnika, biologiya, melioratsiya, agrofitozenoz, mehnat bozoriga oid terminlar	Dehqonchilik, chorvachilik, paxtachilik, bog‘dorchilik	Агроном, фермер, пастбище, посев, уборка
Ta’rif uslubi	Ilmiy va amaliy, ba’zida tarjimalar bilan	Oddiy va xalqchil, qisqa	Qisqa, adabiy til asosida
Tili	O‘zbek tili	O‘zbek tili	Rus tili
Maqsadli auditoriya	Mutaxassislar, talabalar, ilmiy xodimlar	Umumiy o‘quvchilar, o‘qituvchilar	Rus tilida o‘qiydigan foydalanuvchilar
Terminlarning manbalari	Ilmiy maqolalar, fan-texnika adabiyoti asosida	Adabiy til va xalq tilidan olingan	Rus tilidagi umumiy qo‘llanilish asosida

Mezonlar	Qishloq xo‘jaligiga oid izohli lug‘at (E. Abdualimov va boshq.)	O‘zbek tilining izohli lug‘ati	Rus tilining izohli lug‘ati (S.I. Ojegov)
Qo‘shimcha afzalliklar	Ko‘p tillilik (ba’zan inglizcha va ruscha tarjimalar bilan)	Kontekstual misollar mavjud	Tilshunoslik va nutq madaniyatiga oid aniqlik
Kamchiliklari	Faqat sohaga doir; umumiy foydalanuvchiga murakkab bo‘lishi mumkin	Ilmiy terminlar kam yoritilgan	Qishloq xo‘jaligi terminlari soddalashtirilgan, texnik tafsilotlar yo‘q

2. Lug‘atlar tahlili

O‘zbek tilining izohli lug‘ati qishloq xo‘jaligi terminlarini 971 birlikda izohlaydi. Terminlarning 78-80 %i umumiste’mol leksikasiga, 12-15 %i sohaviy leksik birliklarga tegishli.

“Qishloq xo‘jaligi terminlarining izohli lug‘ati” terminlarni fan sohasiga qarab guruhlaydi: agronomiya, dehqonchilik, agroinjeneriya, chorvachilik, irrigatsiya va melioratsiya. Terminlarning taxminan 70-75 %i ot so‘z turkumiga, 8-10 %i fe’lga, 5-6 %i sifatga tegishli bo‘lib, amaliy va ilmiy qo‘llanilish kontekstini ham ko‘rsatadi.

S.I. Ojegov lug‘ati qishloq xo‘jaligi terminlarini sodda, murakkab, qo‘shma va o‘zlashma shakllarda tasniflaydi, ular rus, lotin va yunon tillaridan olingan bo‘lib, ilmiy-uslubiy jarayonlarda qo‘llaniladi.

3. Elektron resurslar va raqamli platformalar

Zamonaviy texnologiyalar qishloq xo‘jaligi terminologiyasini shakllantirish va amaliyotga joriy etishda muhim vosita hisoblanadi:

- **Til.gov.uz va terminlarkomissiyasi.uz:** rasmiy terminlarni tasdiqlash va yagona baza yaratish.
- **Agroserver.ru:** yangilangan, amaliyotga yo‘naltirilgan terminlarni taqdim etadi.
- **BabelNet, Macmillan LMS, Gufo.me, Vikipediya:** ko‘p tilli semantik tarmoq va o‘qitishga yo‘naltirilgan resurslar.

Qishloq xo‘jaligi terminlari tezaurusini yaratish ilmiy va amaliy nuqtai nazardan muhimdir. Lug‘atlar va elektron resurslarning qiyosiy tahlili terminologiyaning standartlashtirilishi, semantik aniqligi va amaliy qo‘llanilishini ta’minlaydi. Zamonaviy tezaurus yaratish orqali qishloq xo‘jaligi fanini o‘rganish, tarjima va ilmiy matnlarni tayyorlash, shuningdek, o‘quv jarayonini samarali tashkil etish imkoniyatlari kengayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdualimov E. va boshqalar. *Qishloq xo‘jaligi terminlarining izohli lug‘ati*. Toshkent: 2023.
2. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. *O‘zbek tilining izohli lug‘ati*, 1–5 jildlar. Toshkent: 2006–2008.
3. Ojegov S.I. *Rus tilining izohli lug‘ati*, 28-nashr, Moskva: 2014.
4. Tartinov G. *Sohaviy ikki tilli lug‘at: ruscha–nemischa*.
5. Til.gov.uz – Rasmiy terminologik portal.
6. Terminlarkomissiyasi.uz – Rasmiy terminologiya resursi.
7. Agroserver.ru – Onlayn qishloq xo‘jaligi lug‘ati.

8. BabelNet.org – Multitil semantik tarmoq.
9. Macmillan LMS – Ingliz tilini o‘rgatish platformasi.
10. Gufo.me, Vikipediya – Onlayn ensiklopedik lug‘atlar.